

Els cognoms són Aguiló, Bonnín, Forteza, Picó o Pomar, i algun altre. Són els xuetes, descendents dels jueus que habitaven Mallorca i que es veieren forçats a convertir-se al cristianisme, els segles XIV i XV. Aquests jueus conversos no es barrejaren amb la resta de la població. Vivien al call –barri jueu– de Ciutat i els matrimonis que en sorgien eren gairebé tots entre xuetes, per més que la barreja fos autoritzada per la llei, des del segle XV, i per la religió, des del segle XVII.

Aquest aïllament, fins a èpoques relativament recents, respecte a la resta de la societat mallorquina ha facilitat la conservació de moltes característiques biològiques. Tres investigadors de la Universitat de les Illes Balears –Misericòrdia Ramon, Antònia Picornell i José A. Castro– han fet diversos estudis sobre la genètica dels xuetes, per situar-los en relació amb la resta de la població de les Balears o de les altres comunitats jueves. Els estudis han estat publicats per diverses revistes especialitzades, com *Gene Geography* i *Human Heredity*, i el setembre de l'any passat n'aparegué un resum divulgatiu a *Investigación y Ciencia*.

Les característiques físiques i morfològiques eren, el segle passat, la base per a estudiar relacions entre poblacions humanes. Però la biologia molecular ha aportat mètodes molt més potents, que permeten de detectar diferències o semblances molt més amagades. Així, s'estudien no sols grups sanguinis, sinó també diverses proteïnes de la sang, la síntesi de les quals és controlada per un gen concret o més. Els gens són fragments de l'ADN, el material hereditari. Gens que procedeixen de la línia paterna i de la materna es barregen. Alguns continuaran presents en les generacions següents, uns altres desapareixeran. En aquest procés, una part dels gens que caracteritzen la població primitiva s'hauran conservat, però molts individus mostraran el procés de barreja que caracteritza moltes societats modernes.

Les comunitats jueves. Els xuetes, com que s'han mantingut força aïllats de la resta de la població, són una comunitat interessant per a fer estudis genètics. Per això els tres professors de genètica de la Universitat de les Illes Balears decidiren d'estudiar la relació entre els xuetes i la resta de la població



Misericòrdia Ramon. L'equip investigador de la UIB va decidir estudiar la relació entre els xuetes i la resta de la població balear.



Antònia Picornell, membre de la investigació. Tots tres han descobert diferències genètiques entre les tres illes.



José A. Castro. La UIB ha trobat que els eivissencs serien més prop dels nord-africans que de la resta dels Països Catalans.

balear, i també amb les altres comunitats jueves.

Entre els jueus de tot el món es distingeixen tres grups principals: orientals, sefardites i askenazis. Els primers descendeixen de la població que s'ha mantingut a Orient, els segons provenen dels jueus expulsats del Regne d'Espanya al 1492, i que s'establiren en diversos llocs, i els tercers són descendents dels primers jueus que emigraren, a l'Edat Mitjana, a Alemanya i que s'estengueren per l'Europa central i oriental.

A l'hora de situar els xuetes, Ramon, Picornell i Castro triaren vint-i-dos polimorfismes sanguinis, a fi d'establir la classificació amb el major grau d'exactitud. Això equivaldria, en una recerca genealògica, a buscar el màxim de cognoms familiars per relacionar llinatges. També feren dos grups diferents: els xuetes-1 i els xuetes-2. Els primers tenien només un cognom d'origen xueta, i els segons, tots dos.

Els resultats mostren que els xuetes presenten trets diferenciats de la resta de mallorquins, però també de les altres comunitats jueves. De fet, els avatars diversos dels jueus han fet que, en la majoria de casos, les seves característiques genètiques siguin molt barrejades i que no es pugui parlar de gaires trets comuns, ni tan sols dins Israel mateix. Però, en el cas dels xuetes, una població petita i endogàmica, s'han conservat molts gens.

Si els xuetes-2 es diferencien molt de la població general de Mallorca, els xuetes-1 també se'n situen a una certa distància, però, és clar, amb més trets comuns amb la població de Ciutat. Però els estudis dels tres científics han aportat més dades d'interès, quan les han fetes extensives a Menorca i a Eivissa. Així, les tres illes mantenen diferències genètiques clares. Això mostraria que els habitants de cada una han mantingut un cert aïllament. La més diferenciada, curiosament, és Eivissa. Mentre mallorquins i menorquins tenen força trets comuns amb els habitants de la resta dels Països Catalans, els eivissencs serien més a prop de les poblacions primitives nord-africanes. Aquestes dades servirien per a confirmar o modificar certes tesis històriques sobre l'origen de la població balear. Els xuetes es troben genèticament més pròxims de les poblacions de la Mediterrània occidental –com ara italians– i menys de les orientals–, com ara

grecs o egipcis. Pel que fa a la relació amb els altres jueus, encara es diferencien més que no de la resta de baleàrics. Això és lògic, perquè les comunitats jueves solen concordar genèticament en un cert percentatge amb la del país d'on provenen o viuen. L'alt nombre de llicències de matrimonis entre parents confirma que moltes parelles provenien d'una tendència endogàmica i explica la prevalença de certes malalties hereditàries i dels gens característics dels primers xuetes.

Bascos i berbers. Els estudis genètics permeten d'explicar migracions o de palesar trajectòries independents o conjuntes. Així, les variacions progressives de certs gens ajuden a fer mapes en què apareixen les onades migratòries que hi ha hagut a Europa, per exemple. D'una altra banda, un estudi fet a França els anys 80 analitzava unes 6.000 persones pertanyents a diversos punts de l'Hexàgon, però també de Catalunya i del Quebec. Una de les conclusions era que els habitants de la Catalunya Nord tenen uns marcadors genètics més semblants als del Principat que no pas els dels altres ciutadans de l'estat francès.

La genètica també ajuda a establir o a confirmar relacions entre llengües. Un recent estudi genètic mostra que bascos i berbers tenen unes característiques genètiques comunes. Els bascos serien descendents més purs dels ibers, que poblaren, uns segles abans de Crist, una part de la península a la qual donaren nom. Els bascos, sembla, no s'han barrejat significativament amb celtas, romans i àrabs. Els berbers, per la seva banda, són descendents dels primitius pobladors blancs dels nord-oest de l'Àfrica, que després foren envaïts pels àrabs a partir del segle VII. La població algeriana actual conserva molts gens comuns amb els berbers.

La semblança entre alguns gens bascos i berbers permetria de deduir que els ibers poblaren el nord d'Àfrica, o que els blancs nord-africans passaren a la península. Aquesta segona possibilitat sembla més probable; en conseqüència, els ibers més primitius devien arribar del nord d'Àfrica, empesos potser per diversos canvis climàtics. Sigui com sigui, a la semblança entre gens s'afegeixen certes similituds entre la llengua basca i la berber -igual que en uns altres casos de relacions llengües-gens ja exposats en una altra ocasió. Vegeu EL TEMPS, 22-3-93.

En la societat moderna l'aïllament de la majoria de poblacions desapareix, les relacions són més intenses i la barreja és cada vegada més evident. Però encara som a temps de fer estudis genètics per provar d'establir trajectòries històriques i relacions entre pobles... Abans que les noves generacions de grups com els xuetes no perdin les peculiaritats que els caracteritzen des de fa segles.

Xavier Duran



Els tres genetistes de la UIB han fet un pas endavant en la recerca històrica. Els estudis genètics ajuden a relacionar els pobles.

**FUNDACIÓ BARTOLOMÉ
MARCH SERVERA**

**IV PREMI DE NOVEL·LA CURTA
JUAN MARCH CENCILLO**

DOTACIÓ: 1.000.000 PTA.

*Convocatòria per a la recepció d'originals
escrits en qualsevol
de les dues llengües oficials
de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.
L'extensió dels quals no ha de ser major
dels noranta folis
ni menor dels cinquanta.*

*Han de trametre's set còpies abans del
31 de març de 1996.
El jurat emetrà la seva decisió el primer dijous
del mes d'agost.*

*El III Premi de Novel·la Curta Juan March Cencillo fou concedit a
Zoé Valdés per l'obra La hija del embajador.
Editada per Bitzoc. Revista de literatura*

Fundación Bartolomé March Servera. Carrer del Conquistador, núm. 13
Tel. (971) 72 28 29. Fax (971) 72 58 03
Palma de Mallorca 07001